

Kansen en bedreigingen van de topsectoren

Scoren op het nieuwe speelveld

De negen topsectoren staan volop in de steigers. Binnen Wageningen UR wordt er zowel gejuicht als getreurd om de nieuwe verdeling van het onderzoeksgeld. 'Dit gaat op de middellange termijn de kwaliteit van de Nederlandse wetenschap aantasten.'

tekst: Rik Nijland en Joris Tielens / **foto's:** Guy Ackermans

'Niet eerder hebben we de luxe gekend dat een Nederlandse regering zo nadrukkelijk voor onze sector kiest.' Aan het woord is van Ernst van den Ende, directeur van de Plant Sciences Group (PSG). Hij is een van degenen die vooral kansen zien in het nieuwe regeringsbeleid waarmee het bedrijfsleven een grotere rol moet krijgen in de besteding van onderzoeksgeld. Van de negen topsectoren bevinden zich er twee volgens hem helemaal in het groene domein. Zijn domein. 'Natuurlijk is het vooral een kwestie van schuiven met potjes, maar zonder twee 'eigen' topsectoren waren er zeker potjes bij ons weggeschoven.'

Van den Ende is zelf nauw betrokken bij het topsectoren-beleid dat minister Verhagen van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie heeft ingezet. Wetenschap en bedrijfsleven moeten samen de komende jaren de Ne-

derlandse kennisinfrastructuur versterken. Dat het bedrijfsleven wordt geacht het voortouw te nemen, is een nieuwe setting, die voor Wageningen zowel kansen biedt als bedreigingen, schetst Van den Ende.

'Jarenlang heeft de overheid de agenda gedomineerd. Ook dan hadden we weleens moeite met de keuzes die werden gemaakt, of hadden we het idee dat het beleid zwalkte', aldus de directeur PSG. 'Nu is het bedrijfsleven aan zet. Dat zal ongetwijfeld ook voor onrust zorgen, vooral bij onderzoeksgroepen die zich bedreigd voelen.'

2-0

De kennisuitgaven van verschillende ministeries, inclusief NWO, zijn door het kabinet samengevoegd om uit te geven aan negen speerpunten, de zogeheten topsectoren. Centraal daarbij staat publiek private samenwerking (pps). Voortaan mogen bedrijven verwoorden welke ambi-

Rik Leemans: 'Paar stappen terug voor innovatie in de wetenschap'

'Dit is geen wetenschapsbeleid, maar industriebeleid,' zegt Rik Leemans, hoogleraar milieusysteemanalyse en voorzitter van SENSE, de landelijke onderzoeksschool voor milieukundigen. 'Geld dat voorheen naar de wetenschap ging, gaat straks naar de valorisatie van de uitkomsten uit wetenschappelijk onderzoek, ten behoeve van het bedrijfsleven.'

Klimaatverandering, biodiversiteit en duurzaamheid komen in dit beleid niet voor, zegt Leemans. 'Het gaat om thema's die belangrijk zijn voor een paar grote bedrijven, niet over de thema's die van belang zijn voor de samenleving.'

Maar erger nog vindt Leemans dat door dit beleid veel meer geld gaat naar de eindfase van innovatie, namelijk het toepassen van wetenschappelijke kennis die er al is. Wat daar wil het bedrijfsleven wel aan mee betalen. Maar het fundamentele nieuwsgierigheidsgedreven onderzoek wordt er niet door betaald. Terwijl onderzoekers wel worden afgerekend op grensverleggende wetenschappelijke publicaties. 'Het is goed om toepassing van kennis te stimuleren, maar niet ten koste van de ontwikkeling ervan. Dit gaat op de middellange termijn de kwaliteit van de Nederlandse wetenschap aantasten.'

ties er leven en welke kennis daarvoor nodig is; vervolgens kunnen de kennisinstellingen daar invulling aan geven. Wie bepaalt, moet echter ook betalen. Pas als het bedrijfsleven commitment toont, volgt de overheid. Op termijn,

Wie bepaalt, moet ook betalen. Pas als het bedrijfsleven commitment toont, volgt de overheid

in 2015 zal voor elke 100 euro die het bedrijfsleven op tafel legt voor onderzoek, de overheid 150 euro bijdragen. Met name de DLO-instituten zullen dit nieuwe beleid aan den lijve ondervinden.

'In Wageningen kennen we het kunstje', meent Van den Ende. 'We zijn hier al gewend naar bedrijven te luiste-

ren. Daardoor staan we met 2-0 voor, ten opzichte van sectoren waar dat nog niet het geval is.' Binnen elke topsector is momenteel een zogeheten topteam aan de slag om de wensen van het bedrijfsleven te *matchen* met het onderzoekaanbod. Per topsector zal dat leiden tot een innovatiecontract, dat eind december in Den Haag bij het ministerie op de mat moet vallen. Rector magnificus Martin Kropff maakt deel uit van het topteam Agrofood; Van den Ende van het topteam Tuinbouw en Uitgangsmaterialen. Als alles loopt zoals het ministerie beoogt, dan komt er meer geld van het bedrijfsleven en is er dus ook meer geld voor onderzoek.

STOEREMANNENTAAL

Toch ziet Van den Ende wel degelijk schaduwzijden. Betaalt dit beleid zich bijvoorbeeld daadwerkelijk uit in klinkende munt? 'Deze operatie wordt ingezet vanuit de

‘Als de rol van het productschap wegvalt, wordt het moeilijk om tot een nieuwe vorm van collectiviteit te komen, dan gaat eigenbelang prevaleren.’

Erik van Seventer: ‘Komend jaar moeten er wel afspraken gemaakt worden’

De *biobased economy* wordt in het topsectorenbeleid met name genoemd als een van de drie verbindende thema's tussen de negen topsectoren. Gouden kans dus voor Erik van Seventer, trekker binnen Wageningen UR van het thema *biobased economy*. ‘Er liggen inderdaad grote kansen’, zegt Van Seventer. ‘We werken al veel met bedrijven in succesvolle pps'en. We kunnen nu laten zien wat we allemaal al doen en komen goed uit de verf vergeleken met andere kennisinstellingen.’ Maar Van Seventer ziet ook bedreigingen. De capaciteit in arbeidsuren van DLO'ers wordt nu alleen verbonden aan de topsectoren agrofood en tuinbouw, terwijl voor de *biobased economy* ook chemie en energie belangrijk zijn. En het is de vraag of een aantal bestaande pps projecten onder het topsectorenbeleid door kunnen gaan.

Daarnaast baart het proces Van Seventer zorgen: ‘Het is onduidelijk hoe besluitvorming plaats vindt en waar het geld vandaan komt. Straks in de tweede fase moet de overheid hierover helderheid scheppen. Want er moeten wel afspraken gemaakt kunnen worden.’

behoefte van de regering om het bedrijfsleven aan het stuur te krijgen, dat moet dan wel 40 procent van het geld op tafel leggen. Daarover wordt stoeremannaantal gebezigd, maar de vraag is natuurlijk komt dat geld er werkelijk, en is dat dan in *cash*, of mag dat ook in natura zijn, bijvoorbeeld de arbeidskracht van de ondernemer? Dat is nog niet duidelijk.’

Ook een gebrekkige organisatiegraad van bedrijven kan roet in het eten gooien, denkt Van den Ende. ‘Neem Tuinbouw en Uitgangsmaterialen. Achter de term Uitgangsmaterialen gaan de grote veredelingsbedrijven schuil. Die zijn gewend te investeren in onderzoek en innovatie. Veel van de met hen lopende pps'en kunnen we denk ik zonder veel moeite voortzetten.’

Dat ligt anders bij de tuinbouwpoort, verwacht de PSG-directeur. Dat is een conglomeraat van zo'n 40 duizend mkb'ers met diverse belangen. Van den Ende: ‘Nu is er

nog het productschap dat geld verzamelt voor innovatie, maar daar moet zwaar worden bezuinigd. Als die rol wegvalt, dan is het denk ik moeilijk om tot een nieuwe vorm van collectiviteit te komen, dan gaat eigenbelang prevaleren.’ Dat maakt het lastig, tot afspraken te komen over vernieuwend onderzoek. Voor de akkerbouw – onderdeel van de topsector Agrofood - geldt dat in nog sterkere mate, verwacht Van den Ende ‘Daar bestaat al veel minder dan in de tuinbouw, de traditie om collectief te investeren in innovatie.’

Toch denk hij dat er voor bedrijven wel degelijk een prikkel is om de portemonnee te trekken. ‘Het bedrijfsleven kan nu een groot deel van de publieke onderzoeksmiddelen naar zijn hand zetten. Bedrijven moeten dan wel kiezen voor het gemeenschappelijk belang. Komt dat niet van de grond dan zal de minister zeggen: sorry, jullie hebben het zelf laten liggen.’

Ruud Huirne: 'Ook bedrijven hebben belang bij de innovatiemotor'

Ruud Huirne, directeur Social Sciences Group, ziet vooral kansen in het topsectorenbeleid.

'In de plannen is veel aandacht voor de sociaal-economische wetenschappen.' Huirne geeft aan dat het topsectorenbeleid is opgezet om geld te verdienen, of zoals Huirne het zegt om 'Nederlandse sectoren te helpen hun verdien capaciteit te vergroten, in samenwerking met kennisinstellingen'. Logisch dat de maatschappijwetenschappen daarin een belangrijke rol krijgen, denkt Huirne, niet alleen om te onderzoeken hoe producten in de markt te zetten en er geld aan te verdienen, maar ook om de ecologische voetafdruk van producten te onderzoeken en ontwikkeling in ontwikkelingslanden op te zetten, bijvoorbeeld via voedselketens. Huirne ziet dus niet alleen een rol voor het LEI, maar ook voor CDI en universiteit. 'Voor heel Wageningen UR liggen er goede kansen.'

'De uitkomst is nog niet duidelijk, maar de signalen zijn goed', zegt Huirne. Hij maakt zich geen zorgen dat bedrijven alleen naar de korte termijn kijken. 'Ook bedrijven hebben er belang bij dat de innovatiemotor blijft draaien.'

Francine Govers: 'Gaaf het bedrijfsleven voortaan dat hele bedrag ophoesten?'

Francine Govers is ongerust over wat het topsectoren-beleid haar zal brengen. Ze is hoogleraar fytopathologie aan Wageningen University én programmadirecteur van CBSG, het Centre for BioSystems Genomics. Dit Centre of Excellence met een grote Wageningse inbreng, verricht basaal, precompetitief genomics-onderzoek bij planten, vooral in samenspraak met aardappel- en tuinbouwveredelingsbedrijven, vertelt Govers.

'Hun financiële bijdrage ligt momenteel rond de 10 procent, ruim minder dus dan de 40 procent die vanaf volgend jaar in de topsectoren wordt gevraagd. Gaat het bedrijfsleven voortaan dat hele bedrag ophoesten? En zo niet, waar komt het geld dan vandaan? Niet van NWO, die organisatie heeft al te weinig geld en ook dat wordt geormerkt', aldus Govers.

Ze verwacht dat bedrijven vooral geneigd zullen zijn te investeren in studies die snel toepassingen opleveren, niet in het fundamenteel onderzoek waar het merendeel van haar aio's en postdocs aan werkt, en waarop toegepaste wetenschappers verder bouwen. 'We zijn als CBSG altijd positief beoordeeld, zowel op toepassingen en valorisatie, als op wetenschappelijk output. Doodzonde als we dat moeten opgeven.'

DLO STERKER GERAAKT DAN UNIVERSITEIT

De nadruk op publiek private samenwerking raakt vooral de DLO-instituten van Wageningen UR. De basisfinanciering van de leerstoelgroepen van Wageningen University wordt er niet door beïnvloed. Wel is het zo dat veel promovendi en postdocs par-

ticiperen in onderzoeksprojecten die binnen de topsectoren vallen. De financiering van DLO is op een andere manier geregeld, legt Frank Bakema uit, sectiehoofd strategie van Wageningen UR. 'Een belangrijk deel van de overheidsfinanciering die

DLO ontvangt, wordt door het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I) verbonden aan de topsectoren. Dat onderzoek, afgelopen jaar voor 51 miljoen euro, kan alleen worden voortgezet als er ook geld van het bedrijfsleven te-

genover staat'. Er zijn wel uitzonderingen, vertelt Bakema. Bijvoorbeeld het onderzoek van Alterra naar natuur, landschap en biodiversiteit, de wettelijke onderzoekskosten van het RIKILT ten behoeve van de voedselveiligheid en van het Centraal

Veterinair Instituut, het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland, en het onderzoek van IMARES naar visbestanden. De middelen voor dit onderzoek zijn door het ministerie van EL&I apart gehouden.